

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра германської і фіно-угорської філології

Курсова робота

на тему: : "Граматична категорія роду в англійській та українській мовах"

Студентки групи Па 17-21
факультету германської філології і перекладу
заочної форми здобуття освіти
спеціальності 035 Філологія
Каленської Оксани Олександрівни

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук, доцент
Черненко Ольга Віталіївна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ 2024

Ministry of Education and Science of Ukraine
Kyiv National Linguistic University
Department of Germanic and Finno-Ugrian Philology

Term Paper

Grammatical category of gender in English and Ukrainian languages

OKSANA KALENSKA

Group ІІа 17-21

Germanic Philology and Translation Faculty

Research Adviser

Assoc. Prof.

PhD (Linguistics)

Olha Chernenko

Kyiv 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ РОДУ.....	6
1.1. Загальна характеристика граматичних категорій, їх класифікація та значення.....	6
1.2. Граматична категорія роду, її роль у формуванні мовної структури.....	7
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ГРАМАТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ РОДУ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ.....	11
2.1. Дослідження граматичної категорії роду в українській мові.....	11
2.2. Специфіка граматичної категорії роду в англійській мові.....	16
2.3. Контрастивний аналіз граматичної категорії роду в українській та англійській мовах.....	20
ВИСНОВКИ.....	23
РЕЗЮМЕ.....	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	26

ВСТУП

У сучасному світі, де глобалізація та міжкультурна взаємодія стають невід'ємною частиною нашого повсякденного життя, вивчення граматичних особливостей роду в різних мовах набуває особливої важливості. Розуміння та порівняння механізмів функціонування граматичної категорії роду в англійській та українській мовах дозволить визначити спільні риси та відмінності, що виникають внаслідок різних культурних та лінгвістичних контекстів.

Актуальність дослідження граматичної категорії роду в англійській та українській мовах полягає в його ключовій ролі для розуміння та вивчення особливостей мовних систем, що важливо для подальших досліджень у галузі мовознавства та міжкультурної комунікації, а також для розвитку методів викладання англійської та української мов як іноземних.

Об'єкт дослідження: граматична категорія роду.

Предмет дослідження: особливості граматичної категорії в англійській та українській мовах.

Мета: проаналізувати граматичну категорію роду в українській та англійській мовах.

Сформована мета визначає такі основні **завдання:**

1. З'ясувати, що таке граматичні категорії, їхню класифікацію та значення;
2. Визначити, яку роль відіграє граматична категорія роду у формуванні мовної структури;
3. Дослідити граматичну категорію роду в українській мові;
4. Виявити особливості граматичної категорії роду в англійській мові;
5. Здійснити контрастивний аналіз граматичної категорії роду в українській та англійській мовах.

Фактичний матеріал: «Морфологія української мови» В. Горпинич, «Вступ до мовознавства» М. Кочерган, стаття А. Гіми «The category of gender», стаття Е. Іванової «Рід іменників в англійській мові» та І. Трофимової «Роди іменника в англійській мові».

Методи дослідження:

1. Аналіз літературних джерел. Проведення систематичного огляду наукової літератури щодо дослідження граматичних категорій, зокрема граматичної категорії роду.

2. Здійснення контрастивного аналізу на основі порівняння граматичної категорії роду в українській та англійській мовах.

Структура курсової роботи: Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел. Текст представлений на 23 сторінках, містить 2 таблиці, 25 використаних джерел.

**РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРАМАТИЧНОЇ
КАТЕГОРІЇ РОДУ**

1.1. Загальна характеристика граматичних категорій, їх класифікація та значення

У сучасній лінгвістиці значна увага присвячується аналізу граматичних категорій, що становить ключовий аспект вивчення мови як складної системи зі структурними та семантичними компонентами.

Дослідженням поняття граматичної категорії займалися такі вчені як І. Вихованець, І. Ярошевич, М. Плющ, О. Грипас та інші. М. Кочерган, А. Колесником, В. Горпинич та інші науковці у своїх працях розглядали різні аспекти граматичних категорій та визначали їхню роль у структурі мовлення.

У підручнику «Морфологія української мови» В. Горпинич трактує граматичну категорію як «...єдність двох або більше однорідних формально виражених граматичних явищ, протиставлених одне одному за значенням і засобами вираження» [2]. М. Кочерган у підручнику «Вступ до мовознавства» зазначає, що граматична категорія є системою «протиставлених одна одній однорідних граматичних величин» [11].

Ми вважаємо, що граматична категорія є одним з основних елементів мовної структури, який визначає способи вираження та взаємозв'язки між елементами мовлення.

Грамматична категорія має кілька основних ознак, що визначають її характер та функції в мові:

1. Опозиційність.

Грамматичні категорії визначаються через встановлення взаємних протиставлень. Кожна категорія об'єднує групу значень, які можна відокремити від інших у межах цієї категорії. Наприклад, у категорії роду існує протиставлення красивий чоловік (чол. рід), красива жінка (жін. рід), красиве малятко (сер. рід).

2. Однорідність.

В межах кожної граматичної категорії містяться однорідні елементи, які мають спільні риси та можуть бути взаємозамінними в мовленні. Наприклад, у категорії числа (однини чи множини) всі елементи є однорідними.

3. Системність.

Граматичні категорії взаємодіють та утворюють систему. Кожна категорія має визначене місце та роль в системі граматики мови, взаємодіючи з іншими категоріями.

4. Формальне вираження.

Ця ознака визначає, яким чином конкретна категорія виявляється у мовленні через специфічні морфологічні чи синтаксичні засоби. Наприклад, в граматичній категорії роду формальне вираження проявляється через вживання відповідних закінчень чи форм слів. Наприклад нульове закінчення найчастіше притаманне чоловічому роду «чоловік», закінчення -а- притаманне здебільшого жіночому роду «жінка», а закінчення -о- переважає у середньому «місто».

М. Кочерган вважає, що ця ознака є дуже важливою, оскільки «...саме її наявність чи відсутність є основним критерієм виділення граматичної категорії» [11]. Формальне вираження є ключовим фактором у розрізненні граматичних та лексичних категорій. Наприклад, у багатьох мовах розрізняють поняттєву категорію статі та граматичну категорію роду, де перша є універсальною, а друга залежить від наявності формальних засобів вираження, які, наприклад, притаманні українській, але відсутні в англійській та інших мовах.

Граматичні категорії поділяють на морфологічні та синтаксичні. До першої категорії належать ознаки, які виявляються на рівні слова та його форми, такі як рід, число, відмінок, вид, час, спосіб та особа. Морфологічні категорії поділяються на класифікаційні, які включають слова за певними характеристиками (наприклад, рід і вид), та словозмінні, які вказують на зміну форми слова в залежності від його функції в реченні (наприклад, відмінок та число) [3].

До синтаксичних категорій відносять ознаки, пов'язані зі синтаксичною структурою речення та взаємодією між словами, такі як категорії комунікативної

спрямованості (розповідні, питальні, спонукальні речення), активності й пасивності, стверджувальності-заперечувальності, часу і способу. Ці категорії формують парадигму речення та визначають його синтаксичну структуру [3].

Лексико-семантичні розряди уточнюють значення слів та вказують на їхні семантичні відтінки. Наприклад, в межах категорії роду можна виділити лексико-семантичні розряди, пов'язані із чоловічим, жіночим та середнім родом, які визначають конкретні особливості та характеристики об'єктів. Аналогічно, у випадку числа можна розглядати лексико-семантичні розряди, що стосуються однини та множини, вказуючи на кількісні характеристики. Таким чином, поєднання граматичних, морфологічних та синтаксичних категорій з лексико-семантичними розрядами надає мовленню багатогранність та точність у вираженні ідей.

Граматичні категорії у мові виконують ключові функції для точного та організованого висловлення ідей. Зокрема, вони диференціюють інформацію, дозволяючи відрізнити та розпізнавати слова за родом, числом, відмінком та іншими характеристиками. Категорії часу та виду вказують на часові відношення дій, а категорія особи визначає, хто виконує чи отримує дію, уникаючи непорозумінь. Крім того, граматичні категорії організовують структуру мовлення, встановлюють правила словосполучень та формалізують висловлення, сприяючи утворенню зрозумілих та логічних висловлювань.

1.2. Граматична категорія роду, її роль у формуванні мовної структури

Одним із важливих засобів вираження індивідуальності та взаємозв'язків слів у мовленні є граматична або класифікаційна категорія роду. За визначенням В. Горпинич «Категорія роду — відношення між узгоджуваними і узгоджувальними словами» [2, с.51].

Граматичний рід - специфічна підкатегорія загальної категорії роду в мовленні. Відмінність граматичного роду полягає в тому, що він не обумовлений реальними ознаками або характеристиками предметів, які іменники позначають.

Навпаки, визначення граматичного роду базується на мовних та граматичних особливостях слів.

Граматичні категорії роду вивчали Д. Шульга, Л. Король, Н. Єльнікова. Вони досліджували різноманітні аспекти цієї лінгвістичної категорії, сприяючи глибшому розумінню функцій та особливостей граматичної категорії роду. Саме у контексті англійської та української мов аналізували граматичні категорії роду О. Лещенко, Н. Гладуш, Л. Тушич та інші.

В українській мові розрізняють чоловічий, жіночий, середній та парний роди. В. Горпинич зазначає, що такий розподіл на родові групи характерний лише для деяких частин мови: іменника, прикметника, прикметникового займенника, дієприкметника, дієслова минулого часу. Важливим є те, що категорія роду іменника є незалежною та постійною граматичною ознакою, яка завжди присутня у структурі мови. У той час як у інших частинах мови вона стає залежною та словозмінною, оскільки зумовлена родовою формою опорного іменника, який визначає взаємодію компонентів у реченні та забезпечує їхню граматичну відповідність [Горпинич].

Значення роду в іменниках виражається переважно морфологічно через особливості основ та систему флексій. Наприклад, нульове закінчення прийнято ототожнювати з чоловічим родом (козак, узвар, напій), хоча в жіночому роді воно також зустрічається (ніч, жовч, путь, бандероль). Флексія -а, -я характерна для жіночого роду (грушка, сім'я, красуня), проте як в чоловічому роді є слова з таким закінченням (лелека, гайдамака, суддя), так і у спільному вони існують (плакса, нероба, непосида). У середньому роді переважає закінчення -о, -е/-є (місто, яйце, Євангеліє), хоча в чоловічому існують деякі слова з таким закінченням (тато, батько, шимпанзе) і в жіночому також (цеце).

Існують іменники, які не мають форм однини (санки, штани, окуляри, ножиці, граблі і т.д.). Більшість таких іменників позначають предмети, що складаються з двох частин (брюки, ножиці), тому такий рід називають парним.

Зміна роду у словах притаманних як для чоловічого так і для жіночого роду може відбуватися відповідно до семантичних або граматичних особливостей кожного конкретного іменника. Наприклад, в залежності від контексту може існувати «ця сирота» або «цей сирота», «ця каліка» або «цей каліка», «ця староста» або «цей староста», тощо [5].

Зазначена характеристика граматичної категорії роду свідчить про те, що в українській мові граматичний рід визначається переважно мовними особливостями слів, а не реальними характеристиками позначених об'єктів чи концепцій. Такий підхід робить граматичний рід важливим аспектом формування мовної структури.

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ГРАМАТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ РОДУ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

2.1. Дослідження граматичної категорії роду в українській мові

В українській мові граматична категорія роду є однією з головних складових мовної системи. Вона впливає не лише на структуру і будову речень, а й на виражальні можливості мовців у передачі різних смислових відтінків.

Граматична категорія роду визначається для кожного іменника однини і є важливою складовою його морфологічної структури. Розрізняють чоловічий, жіночий та середній роди, для кожного з яких характерні свої закінчення.

Іменники чоловічого роду у називному відмінку однини можуть мати нульове закінчення («кіт», «граб»), закінчення -о («дядько»), або закінчення -а чи -я («Микита», «Ілля»).

- Дуб (н.в.), дуба (р.в.), дубу (д.в.), дуб (з.в.), дубом (о.в.), на дубі (м.в.), дубе (к.в.);

- Тато (н.в.), тата (р.в.), тату (д.в.), тата (з.в.), татом (о.в.), на таті (м.в.), тату (к.в.).

У родовому відмінку однини вони можуть мати закінчення -а(у) або -я(ю), а в орудному -ом, -ем чи -єм. При цьому імена в чоловічому роді з закінченням -а, -я відмінюватимуться так само як у жіночому роді:

- Микита (н.в.), Микити (р.в.), Микиті (д.в.), Микиту (з.в.), Микитою (о.в.), на Микиті (м.в.), Микито (к.в.);

- Микола (н.в.), Миколи (р.в.), Миколі (д.в.), Миколу (з.в.), Миколою (о.в.), на Миколі (м.в.), Миколо (к.в.);

- Ілля (н.в.), Іллі (р.в.), Іллі (д.в.), Іллю (з.в.), Іллею (о.в.), на Іллі (м.в.), Ілле (к.в.).

Для іменників жіночого роду у називному відмінку характерні закінчення -а чи -я («хата», «шапка», «студія»). У родовому відмінку однини вони можуть мати закінчення -и, -і, -ї, а в орудному -ою, -єю, -єю. Наприклад:

- Олена (н.в.), Олени (р.в.), Олені (д.в.), Олену (з.в.), Оленою (о.в.), на Олені (м.в.), Олено (к.в.);

- Стратегія (н.в.), стратегії (р.в.), стратегії (д.в.), стратегію (з.в.), стратегією (о.в.), на стратегії (м.в.), стратегіє (к.в.);
- Кутя (н.в.), куті (р.в.), куті (д.в.), кутю (з.в.), кутею (о.в.), в куті (м.в.), куте (к.в.).

Незважаючи на те, що у жіночому роді існують іменники з нульовим закінченням у називному відмінку, вони змінюватимуться так само як у жіночому роді. У орудному відмінку такі слова матимуть закінчення -у/-ю. Наприклад:

- Кров (н.в.), крові (р.в.), крові (д.в.), кров (з.в.), кров'ю (о.в.), на крові (м.в.), кровє (к.в.);
- Запеклість (н.в.), запеклості (р.в.), запеклості (д.в.), запеклість (з.в.), запеклістю (о.в.), на запеклості (м.в.), запеклостє (к.в.);
- Сіль (н.в.), солі (р.в.), солі (д.в.), сіль (з.в.), сіллю (о.в.), на солі (м.в.), солє (к.в.).

Такі іменники жіночого роду як авеню, кольрабі, івасі, боржомі та інші є незмінюваними при відмінюванні, оскільки вони запозичені з інших мов і змінити їх відповідно до граматичних правил української мови є неможливо.

Іменники середнього роду в називному відмінку однини можуть мати закінчення -о чи -є («кіно», «плече»). У родовому відмінку однини вони можуть мати закінчення -а чи -я, а в орудному -ом, -єм чи -єм.

- Серце (н.в.), серця (р.в.), серцю (д.в.), серце (з.в.), серцем (о.в.), на серці (м.в.), серце (к.в.);
- Телятко (н.в.), телятка (р.в.), телятку (д.в.), телятко (з.в.), телятком (о.в.), на телятку (м.в.), телятку (к.в.).

Існують також слова в середньому роді, які не змінюються при відмінюванні:

- Кіно (н.в.), кіно (р.в.), кіно (д.в.), кіно (з.в.), кіно (о.в.), у кіно (м.в.), кіно (к.в.);

- Пюре (н.в.), пюре (р.в.), пюре (д.в), пюре (з.в.), пюре (о.в.), у пюре (м.в.), пюре (к.в.);

- Метро (н.в.), метро (р.в.), метро (д.в), метро (з.в.), метро (о.в.), у метро (м.в.), метро (к.в.).

Іменники середнього роду, які позначають малих за віком істот чи здрібнілі назви предметів у називному відмінку однини мають закінчення -а,-я, але перед більшістю відмінкових закінчень приймають суфікси -ат,-ят. Наприклад:

- Порося (н.в.), поросяти (р.в.), поросяті (д.в.), поросся (з.в.), порослям (о.в.), на поросяті (м.в.), поросся (к.в.);

- Дівча (н.в.), дівчати (р.в.), дівчаті (д.в.), дівча (з.в.), дівчам (о.в.), на дівчаті (м.в.), дівча (к.в.);

- Рученя (н.в.), рученяти (р.в.), рученяті (д.в.), рученя (з.в.), рученям (о.в.), на рученяті (м.в.), рученя (к.в.).

В українській мові існує також спільний рід до якого належать іменники чоловічої та жіночої статі, які переважно закінчуються на -а,-о. Зрозуміти, який рід використати у конкретному реченні, допоможе його зміст або ж узгодження з іншими словами. Наприклад:

- Цей ледащо ніколи не допоможе, навіть, коли його попросять.
- Просто плакса хотіла, щоб її пожаліли.
- Якби ти не був такий роззява, то сів би у той автобус!

Завдяки використанню узгоджувальних слів, таких як «цей», «такий», ми зрозуміли, що у першому і третьому реченнях розповідається про осіб чоловічої статі. Водночас дієслово «хотіла», як залежний присудок, вказує на те, що у другому реченні мають на увазі особу жіночої статі.

Іменники, утворені від назв чоловічого або жіночого роду за допомогою суфікса -ищ на позначення згрубілості, такі як хмарище, очище, морозище, також належать до цього роду. Ці іменники можуть мати спільну парадигму

відмінювання для чоловічого і середнього роду та відмінну для жіночого і середнього роду.

- Там суне таке хмарище! Там суне така хмарище!
- Вона як подивилася на мене своїм очищем, так я і забув своє ім'я.

Такі іменники як викладач, водій, інженер, доцент, кандидат та інші виражають різні професійні або соціальні поняття. Раніше вони належали до чоловічого роду, незалежно від того, чи називали особу чоловічої статі чи жіночої, проте з запровадженням фемінітивів (слів для позначення назв професій, посад і т.д. у жіночому роді), такі слова почали розділяти на чоловічий та жіночий роди.

Фемінітиви утворюють за допомогою суфіксів -к, -иц(я), -ин(я), -ес від іменників чоловічого роду. Наприклад: авторка, письменниця, доцентка, лідерка, стажерка і т.д. Проте варто пам'ятати, що існують слова, які при додаванні відповідних суфіксів змінюватимуть не рід слова, а його значення. У таблиці 2.1. наведено приклади таких слів.

Таблиця 2.1. Приклади слів, які при додаванні суфікса -к змінюють своє значення

Початкове слово	Значення	Змінене слово	Значення
Пілот	Керує літаком	Пілотка	Головний убір
Вівчар	Пасе овець	Вівчарка	Порода собаки
Електрик	Електротехнік	Електричка	Вид транспорту
Секретар	Виборна посада	Секретарка	Помічник
Кочегар	Робітник, що обслуговує печі парових казанів	Кочегарка	Приміщення, де містяться печі парових казанів

Відсутні відповідники жіночого роду в складних назвах посад: головний технолог, заступник директора, генерал-губернатор. Багато іменників не мають

паралельних форм жіночого роду, тому додаємо слово пані й узгоджуємо граматично з іншими словами. Наприклад:

- Лісоруб (пані лісоруб; вона була умілим лісорубом);
- Механік (пані механік; я завжди мріяла стати механіком);
- Академік (пані академік; нещодавно вона отримала звання академіка);
- Мер (пані мер; вчора до нас приїхала мер);
- Лісник (пані лісник; ніхто не вірив, що вона зможе стати хорошим лісником).

Граматична категорія роду у аббревіатурі (складноскорочених словах) визначається за кількома критеріями:

1. Відмінювані аббревіатури, утворені поєднанням початкової частини слова з повною формою іменника:

Це аббревіатури, які залишають значення і рід відповідного іменника. Наприклад: «сільська рада» може бути скорочена до «сільрада», «медичний пункт» - «медпункт», «технічна підтримка» - «техпідтримка», тощо.

2. Відмінювані аббревіатури за зовнішньою подібністю до іменників II-ої відміни:

Такі скорочення переважно закінчуються на приголосний звук і відмінюються у чоловічому роді шляхом дописування відповідного закінчення до самої аббревіатури з малої літери. Наприклад:

- У ЖЕКaх часто поводяться свавільно.
- Ми повинні боротися з ВІЛом і СНІДом.

Проте багато аббревіатур, які закінчуються на приголосну не змінюють своєї форми при відмінюванні. При цьому в узгодженні з іншими частинами мови рід можна визначити завдяки головному слову складноскорочення:

- Вибух на ЧАЕС став однією з найбільших катастроф у світі.
- Колись ЧАЕС була найпотужнішою атомною електростанцією

3. Невідмінювані абревіатури, які закінчуються на голосну букву. Рід у них визначаємо відповідно до головного слова. Наприклад :

- ДАІ (Державна автомобільна інспекція) відповідає за безпеку дорожнього руху до 1998 року [19]

- За що боролася УПА (Українська повстанська армія)?

Загалом граматична категорія роду в українській мові є достатньо складним мовним явищем, оскільки потребує детального аналізу не лише на синтаксичному чи морфологічному рівнях, але й на лексичному. Вивчення граматичної категорії роду допомагає уникати неправильного використання мови та сприяє точній та ефективній комунікації.

2.2. Специфіка граматичної категорії роду в англійській мові

Граматична категорія роду в англійській мові є достатньо умовною, оскільки переважно ґрунтується на статевій ознаці, а не на морфологічній, коли по будові слова стає зрозуміло, до якого роду воно належить.

Аурелія Гіма вважає, що в сучасній англійській мові граматична категорія роду базується на двох різних, іноді суперечливих семантичних критеріях: «human» - «non-human», які водночас поділяються на «male» - «чоловічий», «female» - «жіночий», та «animate» - «inanimate». Ці критерії проявляються у використанні двох наборів займенників. Перший набір стосується особистих та присвійних займенників: he/him/his, she/her, it. Використання цього набору майже виключно мотивоване семантичними параметрами [+human] та [+male] (за винятком випадків вживання she/her для кораблів і транспортних засобів, і в деяких контекстах для назв країн). Таким чином, особисті займенники в англійській мові узгоджуються з попереднім іменником за статтю (а також числом, якщо врахувати використання they/them/their) і відображають потрібну гендерну систему [25]. Наприклад:

- The hunter <female> killed the tiger. Later, she regretted killed it.

У цьому реченні завдяки використанню займенника «she» ми розуміємо, що «linguist» є особою жіночої статі.

- The hunter <male> killed the tiger. Environmentalists criticised him.

Тут присвійний займенник «him» допомагає зрозуміти, що «hunter» належить до чоловічого роду.

- The tiger was killed by the hunter. It was later discovered by the sailors.

У цьому випадку використовується займенник «it», оскільки має відношення до тварини.

- The hunter killed the tigers. Later, he regretted killed them.

Тут іменник «tigers» вказує на множину, тому використовується займенник «them».

- The hunters killed the tigers. For this, they were criticised by environmentalists.

У цьому випадку багато мисливців здійснили вбивство, тому вживається займенник «they».

Інший набір заміників, що визначає гендер, стосується використання відносних займенників who/which і відображає двозначність між живим та неживим.

- He is the type who doesn't worry.
- It's the type which doesn't exist.

Р. Квирк пропонує наступну класифікацію роду для кількісних іменників в англійській мові: personal masculine (brother), personal feminine (sister), dual (doctor), common (baby), collective (family), masculine higher animal (bull), feminine higheranimal (cow), higher organism (ship), lower animal (ant), inanimate (box) [25]. Нижче проаналізуємо деякі з них.

1. Personal masculine (особистий чоловічий рід) – іменники, які належать до цієї категорії називають осіб чоловічої статі і морфологічно не змінюються.

2. Personal feminine (особистий жіночий рід) – іменники цього роду називають осіб жіночої статі, можуть змінюватися за допомогою додавання суфіксів -ess/-ette або шляхом скорочення іменника особистого чоловічого роду.

3. Dual (спільний) - у цій категорії іменники, які вказують на людей, не вказують інформації щодо статі. Тобто один і той самий іменник використовується для позначення як чоловіків, так і жінок.

4. Common (загальний) - визначає іменники загального роду, які є проміжними між особистим та неособистим. Ця категорія застосовується до іменників, які, хоча вказують на чоловіків або жінок, роблять гендер настільки несуттєвим, що їх можна замінити нейтральним займенником it(s).

У таблиці 2.2. наведено приклади слів до кожної з проаналізованих категорій.

Таблиця 2.2. Приклади слів до проаналізованих категорій роду

Personal masculine	Personal feminine	Dual	Common
King	Queen	Monarch	Baby
Father	Mother	Parent	Infant
Man	Woman	Person	Child
Bridegroom	Bride	Teacher	
Host	Hostess		
Brunet	Brunette		

Українська дослідниця Е. Іванова у своїй статті «Рід іменників в англійській мові» розглядає такі категорії роду як чоловічий, жіночий, загальний (common) та нейтральний або умовно-середній (neuter gender) [17].

До чоловічого роду належать одухотворені іменники чоловічої статі, наприклад groom (наречений), husband (чоловік), son (син), тощо. Неживі предмети до цієї категорії не належатимуть, хоча існують певні винятки:

- Слово «Бог» та його синоніми (God, Lord, Father), наприклад: *God is kind. He loves us* [18].

- Назви тварин, якщо точно відомо, яка у них стать або ж домашні улюбленці, наприклад: - *How's your dog? – He is fine; This lion is very strong. Once he bit a few hyenas himself.*

- Winter, Death, Time, якщо ці слова використовують у літературі або коли хочуть подати ситуацію більш важливою, наприклад: *Oh! Death is nothing. I have seen him.*[18]

Жіночий рід на думку Е. Іванової утворюється за допомогою суфіксів -ess та -ette (princess, abbess, duchess, suffragette, bachelorette) [17]. Проте до цієї категорії належать також:

- Кораблі, човни та інші судна: *Check out this yacht. She is so big* [18];
- Країни та міста: *England and the history of her kings, queens, and knights* [18];
- Природні явища, Земля: *The Earth herself tells us all we need to know about the world* [18];
- Речі, для яких важливо надати людські риси: *This is my doll. Her name is Stela* [18];
- Абстрактні поняття: *This is my freedom and I gonna fight for her* [18].

Іменники загального роду, як зазначає Е. Іванова, характеризують як чоловічий так і жіночий рід, при цьому стать є неважливою. Наприклад, «teacher», «doctor», «speaker», «professor» [17].

Нейтральний рід включає в себе іменники або займенники, яких неможливо додати ні до чоловічого ні до жіночого роду. Сюди належать предмети (desk, pencil, cup), певні абстрактні поняття (childhood, passion), назви тварин, якщо стать невідома (horse, pig) [17].

Крім того, що англійська мова немає чіткого поділу на роди, її особливість полягає ще й в тому, що немає узгоджуваних слів, по яких можна би було зрозуміти, до якого роду належить слово.

Якщо в українській мові прикметник «хороший» характеризує слова виключно чоловічого роду «хороший хлопчик», «хороший день», то в англійській слово «good» описує як осіб чоловічої статі «good boy», так і осіб жіночої статі «good girl», а також слова в нейтральному роді «good day» та в загальному «good teacher».

Тому для того, щоб правильно зрозуміти, чи грамотно побудувати англійське речення, необхідно не тільки розуміти сам контекст, але й знати морфологічні особливості слів та їхні особливості.

2.3. Контрастивний аналіз граматичної категорії роду в українській та англійській мовах

При вивченні мовного аспекту виникає необхідність порівнювати та аналізувати різноманітні лінгвістичні системи для кращого розуміння їхніх спільних рис та відмінностей. Контрастивний аналіз – це метод, який дозволяє порівнювати дві мови, виділяючи та аналізуючи відмінності в граматичних, лексичних та семантичних структурах. У цьому розділі ми зосередимо увагу на контрастивному аналізі граматичної категорії роду в українській та англійській мовах.

Граматична категорія роду, яка визначає статеву приналежність іменників та інших граматичних одиниць, є важливим аспектом будь-якої мови. Контрастивний аналіз цієї категорії між українською та англійською мовами дозволить виявити основні відмінності у підходах та концепціях цього лінгвістичного елементу.

У таблиці 2.3. проведено контрастивний аналіз граматичної категорії роду в українській та англійській мовах з метою визначення спільних рис та виокремлення особливостей, що можуть вплинути на сприйняття та використання мови в носіїв обох мовних систем.

Таблиця 2.3. Контрастивний аналіз граматичної категорії роду в українській та англійській мовах.

Параметри порівняння	Українська мова	Англійська мова
Кількість родів та їхня характеристика	В українській мові існує три головні роди: чоловічий, жіночий та середній, але розрізняють також і спільний.	В англійській мові не існує чіткого визначення кількості родів. Більшість науковців розрізняє два конкретні роди: чоловічий, жіночий та два умовні: загальний та нейтральний. Дехто об'єднує загальний та нейтральний у один середній рід, а хтось виділяє ще й спільний.

Продовження таблиці 2.3.

Морфологічна характеристика родів	<p>Чоловічий рід: переважно нульове закінчення («стіл»), може бути також закінчення -о, -а/-я («тато», «Ярема»)</p> <p>Жіночий рід: характерне закінчення -а, -я («шуба», «рукавиця»), можуть бути з нульовим закінченням («любов», «невагомість»)</p> <p>Середній рід: здебільшого закінчення -о,-е («село», «сонце»)</p> <p>Спільний рід: найчастіше іменники мають закінчення -а, зрідка -о («забіяка», «хамло»).</p>	<p>Не існує морфологічної характеристики для чоловічого, середнього та спільного родів.</p> <p>Жіночий рід: часто суфікс -ess додається до іменників, які називають осіб чоловічої статі («hostess», «actress»), а також суфікс -ette («farmerette», «usherette»).</p>
Частини мови, яким характерна наявність категорії роду	Іменники, прикметники, особові займенники та дієслова в минулому часі («день», «доба», «світло»; «хороший»,	Іменники та особові займенники («lord», «lady», «child»; «he», «she», «it»).

	«довга», «ясне»; «він», «вона», «воно»; «прочитав», «побачила», «почуло»).	
--	--	--

Контрастивний аналіз граматичної категорії роду в українській та англійській мовах розкриває значущі відмінності у підходах до визначення статевої приналежності лінгвістичних одиниць. Українська мова визначає три основні роди (чол., жін., сер.) та спільний, використовуючи морфологічні характеристики іменників. З іншого боку, англійська мова демонструє гнучкість, визначаючи лише два конкретні роди (чол. та жін.) та два умовні (загальний та нейтральний), і не використовує морфологічні ознаки для вказівки на рід. Ці відмінності впливають на сприйняття та використання мови носіями обох лінгвістичних систем, тому є важливими для вивчення.

ВИСНОВКИ

У галузі мовознавства граматичні категорії представляють собою суттєвий аспект, визначаючи структуру та функціональність мови. Граматичні категорії є системними елементами, які визначають способи вираження різних граматичних ознак у мові. Однією з ключових граматичних категорій, яка займає центральне місце в лінгвістичному аналізі, є рід.

Грамматична категорія роду визначає статеву приналежність іменників та інших граматичних одиниць у мові. Ця категорія становить основу для класифікації слів за статтю, визначає особливості їхнього сполучення з іншими словами у реченні, а також впливає на лексичні та синтаксичні відношення у мові, роблячи її невід'ємною частиною лінгвістичної системи.

Під час дослідження граматичної категорії роду в українській мові виявлено, що українська мова має три основних граматичних роди (чоловічий, жіночий, та середній), які визначають форму слів та їхнє узгодження у реченні. Різноманіття морфологічних особливостей граматичного роду в українській мові сприяє багатшарованому використанню цієї категорії та розширює можливості мовної експресії.

Вивчення граматичної категорії роду в англійській мові підкреслює її специфіку та відмінності від української мови. У англійській кількість родів є

неточною, морфологічна характеристика граматичного роду можлива лише для деяких іменників жіночого роду, а структура граматичного роду визначається контекстом та особливостями вживання займенників та іменників, тоді як в українській рід можливо визначити також за прикметниками чи дієсловами минулого часу.

Отже, дослідження граматичної категорії роду в українській та англійській мовах розкрило важливі відмінності у підходах до визначення та вираження статевої приналежності в мовних структурах. Глибоке розуміння цих особливостей сприятиме ефективному вивченню та використанню обох мов для якісної комунікації.

РЕЗЮМЕ

Ця курсова робота розглядає граматичні категорії роду в англійській та українських мовах. Розуміння та порівняння механізмів функціонування граматичної категорії роду в англійській та українській мовах дозволить визначити спільні риси та відмінності, що виникають внаслідок різних культурних та лінгвістичних контекстів.

У сучасній лінгвістиці значна увага присвячується аналізу граматичних категорій, що становить ключовий аспект вивчення мови як складної системи зі структурними та семантичними компонентами.

Загальні дослідження порівнюють обидві мови, підкреслюючи відмінності в їхніх системах роду і як це впливає на граматику, семантику та сприйняття мови. Також може розглядатися вплив категорії роду на переклад з однієї мови на іншу, оскільки ця категорія має суттєвий вплив на структуру речення та його значення.

Результати досліджень можуть бути корисні для філологів, перекладачів, а також особливо для тих хто вивчає нову для себе мову або хоче глибше поринути у вивчення рідної мови.

Ключові слова: граматична категорія роду, граматична одиниця, граматична ознака

RESUME

The course work examines the grammatical categories of gender in English and Ukrainian languages. Understanding and comparing the mechanisms of the functioning of the grammatical category of gender in the English and Ukrainian languages will reveal common features and differences that arise as a result of different cultural and linguistic contexts.

In modern linguistics, considerable attention is paid to the analysis of grammatical categories, which is a key aspect of studying language as a complex system with structural and semantic components.

General studies compare two languages, highlighting differences in their gender systems and how this affects grammar, semantics, and language perception. It is also possible to take into account the influence of the gender category on translation from one language to another, since this category has a significant impact on the structure of the sentence and its meaning.

The results of the research can be useful for philologists, translators, and especially for those who are learning a new language for themselves or want to delve deeper into the study of their native language.

Key words: grammatical category of gender, grammatical unit, grammatical feature

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойван О. С., Ковтун О. В. Теоретичні аспекти дослідження граматичної категорії роду в англійській мові. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2021. Т. 32 (71), № 6. С. 97–102.
2. Горпинич В. Морфологія української мови : підручник. Київ : Акад., 2004. 336 с.
3. Граматична категорія. Значення. Форма. URL: https://referatss.com.ua/work/gramatichna-kategorija-znachennja-forma/#google_vignette (дата звернення: 22.12.2023)
4. Граматичні категорії іменника. URL: <https://studfile.net/preview/9239494/page:12/> (дата звернення: 23.12.2023)
5. Граматичні категорії іменника. Категорія роду (іменники спільного, парного і подвійного роду). Категорія числа, її значення та граматичні засоби вираження. Відмінкова система сулм. URL: <https://studfile.net/preview/9239494/page:12/> (дата звернення: 05.01.2024)
6. Грипас О.Ю. Поняття «категорія» в науково-лінгвальному дискурсі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова*. 2013. № 10. С. 139-142.

7. Зробок Н. Семантичні основи родової класифікації іменників і геноваріативність. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка* №8. С. 175-179.

8. Категорія роду іменників. URL: <http://www.linguist.univ.kiev.ua/WINS/pidruchn/imen/vlad.htm> (дата звернення: 05.01.2024)

9. Колесников А. О. Типологія граматичних категорій української мови. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. № 2. С. 120–135.

10. Конспект лекцій з дисципліни «Порівняльна граматики англійської та української мов» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 035 «Філологія». Кам'янське : ДДТУ, 2023. 70 с.

11. Кочерган М. Вступ до мовознавства : підручник. Київ : Акад., 2002. 368 с.

12. Лексико-граматичні та граматичні категорії іменників. URL: https://filologukraine.ucoz.ua/publ/mova/sulm/leksiko_gramatichni_ta_gramatichni_kategoriji_imennikov/3-1-0-53 (дата звернення: 05.01.2024)

13. Плющ М. Я. Граматика української мови : у 2 ч. Ч. 1 : Морфеміка. Словотвір. Морфологія : підручник. Київ : Вища школа, 2005. 286 с.

14. Понкратова В. М. Граматична категорія роду іменника в українському мовознавстві ХХ століття. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"*. Сер. : Філологія. Мовознавство. 2014. Т. 221, № 209. С. 74-78.

15. Поняття граматичної категорії. Класифікація граматичних категорій. URL: <https://studfile.net/preview/12971540/page:28/> (дата звернення: 05.01.2024)

16. Порівняльна граматики англійської та української мов: Програма навчальної дисципліни. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2016. 23 с.

17. Рід іменника в англійській мові. URL: <https://www.englishdom.com/ua/blog/rid-imennikiv-v-anglijskij-movi/> (дата звернення: 05.01.2024)
18. Роди іменника в англійській мові. URL: <https://englishprime.ua/uk/rod-sushhestvitelnyh-v-anglijskom-yazyke/> (дата звернення: 05.01.2024)
19. У чому різниця між ДАІ та ДПС, і у кого більше повноважень. URL: https://ta4anu.com.ua/view_post.php?id=24824/ (дата звернення: 03.01.2024)
20. У чому різниця між ДАІ та ДПС, і у кого більше повноважень. URL: https://ta4anu.com.ua/view_post.php?id=24824 (дата звернення: 05.01.2024)
21. Фемінітиви. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B8> (дата звернення: 05.01.2024)
22. Шульга Д. Граматична категорія роду іншомовних іменників: особливості морфологічної адаптації (на матеріалі епістолярію українських письменників 20-50-х років ХХ століття). *Наукові записки*. Т. 1, № 105. С. 230–233.
23. Ярошевич І. А. Поняття і термін “граматична категорія”: основні підходи до витлумачення. *Вісник КНЛУ*. 2015. Т. 18, № 2. С. 216–222.
24. The category of gender. URL: https://www.academia.edu/25363921/The_category_of_gender (дата звернення: 04.01.2024)